

A cada eleccion, lo Gèrs passa per aver un taus de participacion superior au taus nacional. E i auré un estacament mei gran a la vida democratica ?

L'estructuracion deus vilatges gascons (**sauvetats, castelnaus, bastida**), a comptar de l'Edat Mejana, repausa tanben sus l'obtencion de Cartas de costumas e de Franquesas : contrariament a l'imatge de la feodalitat dins lo nòrd de la França, lo "mòde de vida en comun" èra regde sovent fixat per escrit, partatjat per la Glèisa, los senhors e la poblacion (per exemple tèrras tà la caça, la pèscas, l'amassatge de la lenha, la pastura de las bèstias : **lo padoenc o lo comunau...** èran accessibles a totes e tots).

Los representants deus abitants, **"los consuls"**, o **"los jurats"**, gessits de daubuas categorias sociaus o professionaus recebèvan la lor carga per ua annada a la hèsta patronau e administravan l'anar de la ciutat.

Pauc a pauc, dab l'extension deu poder reiau "parisenc", las tèrras occitanas ensajan de profiter de l'aluenhament deu poder tà revendicar o salvar las lors libertats e avantatges acquesits per abans.

Susmautas paisanas e popularas esclatan de cap tà l'injustícia e tà la duresa deus impòstes prelevats peu Rei (la gabèla per exemple).

Dab l'instauracion deus diferents mòdes d'eleccion, los òmes de las classas aisidas devath l'Ancian Regime dins un prumèr temps, puish los ciutadans e enfin las ciutadanas despuish 1945, semblan estacats a la participacion a las eleccions e la democracia.

Lo Gèrs hornirà soldats e oficièrs a las armadas revolucionàrias popularas qui vengueràn napoleonianas au seguit, mès la conscripcion obligatòria (de 1798 a 1999) l'hevarà un estrambòrd pas tan gran. Per exemple, devath l'Empèri, un Prefèct deu Gèrs serà desplaçat peu Napoleon per maishants resultats empr'amor de tròp de joens Gersés qui s'estujavan, desertavan...

Gersés resisteràn au còp d'Estat deu Napoleon III en 1851. La repression qui seguirà suprimarà los jornaues e punirà los republicans en los hòrabandir au banhe de Caiena o en los deportar en Algeria (daubuns i moriràn, a maugrat de l'amnistia de 1859). Puish pendent los 40 ans deu Dusau Empèri los Gersés vòtan bonapartista dab majoritats de las bèras. Lo Gèrs cabuça dins lo camp republican sonque en 1893...

Mei tard, mantuns maquis espeliràn dins lo Gèrs. Constituats de refractaris au STO, de "guerilleros" republicans espanhòus, d'italians, de combatents tà la libertat, contra l'Alemanha Nazia e la França de Vichy. Lo Gèrs coneisherà lo son hat de gahedèras e d'execucions (Ponsan Pera, Castèthnau sèr l'Auvinhon, Melhan...)

Dinca recentament, lo Gèrs qu'ei globalament ua tèrra de centre esquèrra (Radicauc au sens de la Illau Republica) tà eleccions locals o nacionaus ; las darrèras escadenças electoraus deishant malurosament entervèser ua avançada de l'extrèma dreta.

Charte de Bruges (Pyrénées Atlantiques), 13 mars 1360

« Sapin totz las presens letres esgardadors que nos Gaston, per la graci de Diu, comte de Foix, bescomte de Bearn, a la supplication dels nostres amatz juratz, gardes e besiau de la nava bastida de Brutges, per so quar aven pergudes las cartas e letres de lors privilegis a lor donatz e austreiatz en lo fundament e commensament de la dite bastida per Mossen en Bertran dels Puyols, las ores nostre loc tenent en Bearn, e per nos comfermatz e austreiatz, las quals cartas e letres per pahor de la guerra d'Armanhac, quar ig no han proprie fortalessa, aven estremades e acomanades a Oloron, et aqui se son pergudas per accident de foec, los avem renoelat e austreiam e per las presens renoelam et austreiam los ditz privilegis eus fem d'autres gracies afii qu'y puaquen habitar e que las gentz y bulhen benir per.

1 - Tot prumer los avem donat e austreiat lo foor de Morlaas per anthier deu quau bolem que usin e s'gaudesquen en totas causas aixi cum los borgues de la biele de Morlaas ne usen e s'en gaudexen.

2 - Item que cascun besii de la dite bastide aye sa place de LXII arrases de lonc e XVI d'ample per poblar e miey jornau de casa1ot, pagan per aquere place e casalo tres diers morlaas de flus cade an per Nadau.

3 - Item que cascun besil de la biele pusca obrar de peire davant e darrer e peus costatz atant de haut cum lo placie.

4 - Item que ayen V jornades de terra per padoent en cascune exide de llll portaus qu'y ha e aqueres soutes et quitis de tot fii.

Lo Gèrs balha ministres importants devath la Illau Republica : ministres de las Finanças, de la Guèrra... com Noulens, Gardey. En dehòra de Bacon qui joguèc un ròtle qui comptava a la debuta de la Vau Republica, lo Gèrs hornirà enquèra Secretàris d'Estat.

L'occitan e las diferentas lutas deishèn eslogans celèbres, quan serèn pas de Gasconha :

La susmauta deus obrèrs agricòles lanusquets "los pica talòs" en 1919, la canson "Avèm ganhat la botelha" après la susmauta deus vinhairons de 1907, "Nos daissarem pas tòrcer" deus los carbonièrs de La Sala e "Gardarem lo Larzac".

ACTIVITAT

Cèrca lo sens de las formulas de susmautas de la fin deu tèxte e los eveniments ausquaus se rapòrtan.

LEXIC

Cartas de costumas e de Franquesas : document oficiau qui s'aplicava aus abitants e enumerava los privilègis qui los èran acordats. Las cartas aportavan ua proteccion juridica. La lor tòca principau èra d'aperar lo mei gran nombre d'abitants. Aqueras cartas mencionavan los privilègis economics, l'estatut juridic deus abitants e la gestion de la comunautat. Èra l'article qui pertocava a las hèiras e aus marcats qui ocupava la plaça màger.

Sauvetat : parçan de refugi delimitat per mantuns tèrmis autor d'ua glèisa, a l'origina de borguets ruraus enter lo sègle XIau e lo XIIIau.

Castèthnau : borg casterau, vila o vilatge fondat a comptar deu sègle XIIau pròche d'un castèth e de qui los abitants èran devath la proteccion d'un senhor.

Bastida : vilatge o vila, fondada enter 1222 e 1373, majoritariament en Gasconha e Lengadòc. Las bastidas son au còp la constitucion d'un poder politic e economic locau e au còp l'institucion d'un plan locau d'urbanisme.

FRISA CRONOLOGICA

sègle XI^{au}
fondacion
de las sauvetats

sègle XII^{au}
fondacion
deus Castelnaus

sègle XIII^{au}
fondacion
de las bastidas

1789
Revolution
francèsa

2 de deceme de 1851
còp d'estat deu Napoleon III

1851-1870
segond Empèri

Extrèit de carta de costumas



DÉPARTEMENT
DU GERS



Erasmus+